

Biuletyn Informacyjny

Życie i zwyczaje w Japonii

Marzec 2016

Wydawca: Ambasada Japonii w Polsce

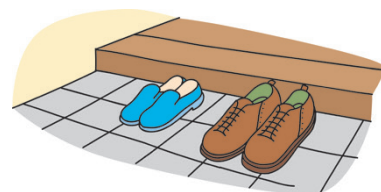
Mały poradnik japońskiej etykiety

Będąc w Japonii warto pamiętać o kilku zasadach, które pozwolą nam uniknąć nieporozumień i ułatwią kontakt z Japończykami. Poniżej przedstawione zostały przykłady takich sytuacji, w których w Japonii zachowalibyśmy się inaczej niż w Polsce, a także przykłady najpopularniejszych zwrotów i podstawowych zasad etykiety.

Wizyta w japońskim domu

Przekraczając próg japońskiego domu mówimy *ojama shimasu*, co jest standardowym zwrotem używanym przez gości. Przy powitaniu z gospodarzem używamy zwrotów odpowiadających polskiemu „dzień dobry”, czyli *ohayō gozaimasu* – jeśli wizyta odbywa się rano, *konnichiwa* – jeśli w ciągu dnia i *konbanwa* – jeśli wieczorem. Po wejściu do japońskiego domu nie możemy zapomnieć także o zdjęciu butów. Buty należy zostawić w specjalnym przedsionku i wejść na stopień w samych skarpetkach lub kapciach, które zapewne będą już dla nas przygotowane. Ciekawostką jest, że w toalecie japońskiego domu znajdziemy osobną parę kapci, przeznaczoną tylko na czas korzystania z niej. Nie powinno się chodzić po domu w kapciach z toalety i na odwrót. Do pomieszczeń wyłożonych matami *tatami* nigdy nie wchodzi się w butach ani kapciach!

©Yasufumi Nishi/©UNTO

Warto wiedzieć!

W Japonii buty zdejmujemy nie tylko w prywatnym domu. W niektórych świątyniach udostępnionych do zwiedzania, w wybranych pomieszczeniach zamków lub muzeach urządzonych na przykład w dawnych rezydencjach czy niektórych restauracjach będziemy poproszeni przed wejściem o zdjęcie obuwia. W tych ostatnich przy wejściu znajdują się zamykane na klucz szafki, w których możemy zostawić bezpiecznie swoje buty.

Powszechnym zwyczajem jest również przynoszenie ze sobą *omiyage* - niewielkiego podarunku dla gospodarza. Najczęściej są to słodczyce lub owoce. Wręczający upominek mówi skromnie *Tsumaranai mono desu ga*, czyli „To nic szczególnego”, co bynajmniej nie oznacza braku szacunku. Jest wręcz przeciwnie – to typowy dla języka japońskiego sposób wyrażania szacunku poprzez uniżanie swojej osoby, a wywyższanie rozmówcy.

Sztuka pakowania

Upominek dla gospodarza należy przynieść starannie zapakowany. Nie musimy się jednak o to martwić, bo w wielu sklepach i centrach handlowych obsługa robi to za nas. Jeżeli chcemy być bardziej oryginalni, możemy zapakować upominek w *furoshiki*, czyli kwadratową chustę służącą do pakowania i przenoszenia przedmiotów o różnych kształtach i wielkościach. Mają różne rozmiary i wzory. Zwyczaj pakowania prezentów w ten sposób rozwinął się w okresie Edo (1603-1868) – gospodarz po wyjęciu upominku z chusty pakował do niej jakiś drobiazg dla swojego gościa, na przykład słodczyce lub owoce. Po II wojnie światowej *furoshiki* zostały wyparte przez papier, ale w ostatnich latach znów zyskują na popularności.

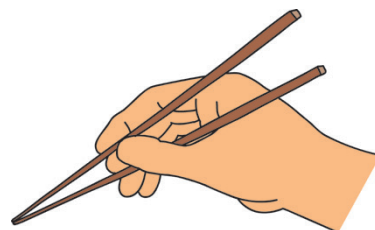
Wizyta w restauracji i etykieta przy stole

Zaraz po wejściu do restauracji zaopiekuje się nami kelner, który po upewnieniu się co do liczby gości wskaże nam miejsca siedzące i poda wodę. Zasadniczą różnicą w zachowaniu w polskiej i japońskiej restauracji jest sposób regulacji rachunku. O rachunek prosimy kelnera, jednakże płacimy przy specjalnym kontuarze przy wyjściu. Kelner nie może przyjąć od nas płatności, nie istnieje także zwyczaj dawania napiwku.

Niezależnie od tego, czy jemy w domu czy w restauracji, przed rozpoczęciem posiłku używamy zwrotu *itadakimasu*, co może być uznane za odpowiednik polskiego „smacznego”. Natomiast po jedzeniu mówimy *gochisōsama deshita*, co wyraża wdzięczność za posiłek.

Dodatkowo jedząc pałeczkami, należy przestrzegać kilku ważnych zasad:

- ✗ Nie wolno wbijać pałeczek pionowo w miskę z ryżem. W ten sposób ryż ofiarowuje się w Japonii zmarłym, dlatego zachowanie takie budzi bardzo nieprzyjemne skojarzenia.
- ✗ Nie wolno podawać sobie jedzenia z pałeczek do pałeczek – przywodzi to na myśl obyczaj pogrzebowy, podczas którego uczestnicy przekazują sobie kości skremowanego zmarłego.
- ✗ Nie należy krążyć pałeczkami nad talerzem, zastanawiając się, który kąsek wybrać. Należy zdecydowanie sięgać po uprzednio upatrzony kawałek jedzenia.
- ✗ Nie wolno jeść bezpośrednio z talerza, bez użycia pałeczek lub rąk.
- ✓ Za to podczas jedzenia makaronu przyjęte jest...siorbanie.

Po zajęciu stolika w restauracji najczęściej dostaniemy *oshibori*, czyli wilgotny ręczniczek do odświeżenia dłoni. Niezależnie od klasy restauracji, przed posiłkiem serwowana jest bezpłatnie woda, o której dolewkę możemy prosić podczas posiłku.

Powszechny w restauracjach w Japonii jest system przycisków – zamontowane są one przy stolikach i za ich pomocą przywołujemy obsługę. Dzięki temu można uniknąć wodzenia wzrokiem za kelnerem i podejmowania prób zwrócenia na siebie uwagi.

Spotkania towarzyskie

Spotkania ze znajomymi z pracy lub uczelni są istotnym elementem życia codziennego w Japonii. Najczęściej odbywają się w *izakaya* – japońskim pubie, rzadziej w domu. W trakcie spotkania przy alkoholu należy pamiętać, aby nie rozpoczynać picia przed wspólnym wzniesieniem toastu. Japońskim odpowiednikiem polskiego „na zdrowie!” jest *kampai!*. Ważne jest także, aby w trakcie picia polewać alkohol innym, a nie sobie – w przeciwnym razie możemy zostać uznani za niegrzecznych. W czasie spotkania, w którym uczestniczy szef i jego podwładni, to najmłodszy pracownicy są odpowiedzialni za zamówienie i rozlewanie alkoholu.

Wizyta w chramie sintoistycznym

Chramy sintoistyczne w Japonii, poza nielicznymi wyjątkami, są otwarte dla zwiedzających. Z uwagi na religijny charakter tych miejsc, warto pamiętać o kilku zasadach. Przejście przez charakterystyczną bramę *torii* oznacza wejście na teren chramu. Niektórzy kłaniają się lekko przed *torii*. Przyjęte jest, by nie iść środkiem ścieżki prowadzącej od bramy do chramu. Następnie, należy się skierować do *temizuya*, czyli niewielkiej altanki, w której znajduje się pojemnik z wodą i czerpaki, służące do obmycia się przed wizytą w chramie. Czerpakiem nabieramy wodę i polewamy lewą rękę, potem przekładamy czerpak i polewamy prawą rękę. Następnie nalewamy trochę wody na lewą dłoń i przepłukujemy usta. Nie wolno ustami dotykać czerpaka ani pić wody. Wodę należy nabrać tylko raz.

Przed ołtarzem w chramie z kolei Japończycy najpierw wkładają monetę do *saisenbako* (nie należy jej energicznie wrzucać), czyli drewnianego pudełka, jako podarunek dla bóstw. Następnie za pomocą liny dzwonią specjalnym dzwonkiem, po czym dwa razy głęboko się kłaniają oraz dwukrotnie klaszczą. Jest to wyraz szacunku i radości ze spotkania z bóstwem. Mając złączone dłonie modlą się przez chwilę w ciszy wyrażając wdzięczność za opiekę bóstwa. Na koniec kłaniają się raz.

Zachowanie w środkach transportu

W Japonii panuje zwyczaj ustawiania się w kolejce na peronie przed wejściem do pociągu. Dzięki temu zachowany zostaje porządek nawet na większych stacjach i przy dużym natężeniu ruchu. Skąd wiadomo, gdzie należy się ustawić? Japończycy znaleźli i na to sposób: na peronie miejsca, w których zatrzymują się drzwi są oznaczone symbolami, np. kółkiem czy trójkątem. W zależności od rodzaju pociągu, na tablicy informacyjnej

wyświetlany jest odpowiedni symbol. Wsiadanie do pociągu odbywa się sprawnie, a na peronie nie powstaje zamieszanie. Ciekawostką jest to, że do autobusu wsiada się tylnymi lub środkowymi drzwiami, a wysiada przednimi. W autobusach, pociągach dalekobieżnych i w metrze należy wyciszyć telefon i powstrzymać się od rozmów telefonicznych. Korzystając ze schodów ruchomych w regionie Kantō (Tokio) ustawiamy się zawsze po lewej stronie, a w regionie Kansai (Kioto, Osaka) po prawej.

Bilety

Bilety na metro i pociągi, także dalekobieżne, można kupić w automatach na dworcu. Bilet wkładamy do kasownika, który otwiera bramkę, tak jak w Polsce. Różnica jest jednak taka, że przy wyjściu również trzeba go włożyć do otworu przy bramce. W autobusach z kolei przy drzwiach, przez które wsiadamy, znajduje się specjalny kasownik wydający bilecik z numerem. Wysiadając podchodzimy do kierowcy i płacimy mu należność za przejazd odpowiadającą numerowi na bileciku (kwoty wyświetlają się na specjalnym ekranie).

Zakupy w supermarkecie

Japońskie supermarkety to przede wszystkim sklepy spożywcze. W wielu z nich nie znajdziemy dodatkowych działów, takich jak chemia czy elektronika, ale poza tym nie różnią się niczym szczególnym od polskich. Należy jedynie pamiętać o tym, aby podchodząc do kasy nie wypakowywać produktów na taśmę, lecz podać zapakowany koszyk kasjerowi. Kasjer, podliczając należność za zakupy, zapakuje towary do drugiego kosza, z którego sami później musimy zapakować zakupy do toreb, lub bezpośrednio do naszej ekotorby. Dzięki temu nie narażamy osób stojących za nami w kolejce na czekanie i sami nie musimy się w pośpiechu pakować. W butikach, domach towarowych, mniejszych sklepach lub całodobowych sklepach wielobranżowych (convenience store), nasze zakupy zawsze zostaną zapakowane przez obsługę.

Onsen

Onsen, czyli gorące źródła, można znaleźć w każdym regionie kraju, zarówno w miastach jak i na prowincji. Związane jest to z dużą aktywnością sejsmiczną Japonii. Gorące źródła od wieków stanowią nieodłączną część kultury kraju. Cieszą się niezwykłą popularnością ze względu na dobroczynny wpływ wody na naszą skórę, a także fakt, że są idealnym miejscem do wypoczynku. Wiele osób wybiera kurorty z gorącymi źródłami jako miejsce weekendowych wycieczek. Z *onsenu* może skorzystać każdy, ale ze względu na specyfikę miejsca, przed i w czasie kąpieli należy trzymać się ściśle określonych zasad:

- ✓ Należy upewnić się, że wchodzimy do właściwej szatni, a co za tym idzie części przeznaczonej dla danej płci. Zapamiętajmy japońskie znaki oznaczające mężczyznę (男) i kobietę (女). Zwykle wejścia różnią się także kolorem – czerwony dla kobiet i granatowy lub czarny dla mężczyzn. *Onseny* koedukacyjne są dość rzadkie.
- ✓ Przed wejściem do wody należy dokładnie umyć się pod prysznicem, który z reguły zlokalizowany jest zaraz przy wyjściu z szatni. Niedozwolone jest mycie podczas kąpieli w gorącym źródle.
- ✓ Po wyjściu spod prysznica możemy mieć na sobie ręcznik, który jednak trzeba koniecznie zdjąć przed wejściem do wody (kapiemy się wyłącznie nago).
- ✓ Ręcznik można wtedy położyć na głowie lub zostawić przy basenie. Należy także spiąć włosy, aby nie dotykały wody.
- ✓ *Onsen* służy wyłącznie do kąpieli. Pływanie i skakanie do wody jest niedozwolone.
- ✓ Należy wstrzymać się od głośnych rozmów.
- ✓ Po wyjściu z wody można, po wytarciu całego ciała, wrócić bezpośrednio do szatni. Część osób woli jednak oplukać ciało lub umyć się ponownie po kąpieli.
- Osoby posiadające tatuaże, powinny zakryć je całkowicie przed skorzystaniem z *onsenu*. W przeciwnym razie mogą zostać wyproszone przez obsługę.

Japońskie gesty i mowa ciała

Gestykulacja pełni ważną rolę w komunikacji międzyludzkiej i często jest niezbędna do przekazania pełnego spektrum uczuć związanych z wypowiedzią. Niektóre gesty lub zachowania są mocno uniwersalne i zwykle są jednakowo interpretowane w różnych krajach, jednak niemal każde społeczeństwo wytworzyło swój unikalny zestaw znaków, który może być niezrozumiały dla przedstawicieli innych kultur. Nie inaczej jest w przypadku Japonii. Możemy tu spotkać gesty zupełnie nieznane zachodniemu odbiorcy, inne zaś, choć podobne, mają zupełnie inne znaczenie. Poniżej prezentujemy najpopularniejsze z nich. Warto je zapamiętać przed podróżą do Japonii lub rozmową z Japończykiem.

Wskazywanie własnego nosa

Jest to gest oznaczający „ja”. Możemy się z nim spotkać w codziennych rozmowach. Stanowi analogię do polskiego wskazywania na klatkę piersiową, które również powinno być bez trudu zrozumiałe dla Japończyków.

Przywoływanie

Gest przywoływania w Japonii stanowi w pewnym sensie odwrotność polskiego – dłoń wołającego skierowana jest grzbietem ku górze i wykonywane są jedynie delikatne ruchy palcami lub całą dłonią. Nieprzystawiona osoba może pomylić ten gest z polskim „pa, pa” lub nawet z „idź stąd”. Może się też zdarzyć, że pomachanie dłonią ułożoną poziomo z zamysłem pozdrowienia może przez Japończyka zostać błędnie zinterpretowane jako przywołanie.

Warto też zwrócić uwagę, że gest przywołania wykonywany na sposób zachodni, tj. z grzbietem dłoni zwróconym ku dołowi jest w Japonii uznawany za bardzo bezpośredni, a wręcz niegrzeczny i prowokujący. Możemy go często zobaczyć np. w filmach akcji, gdy bohater rzuca wyzwanie przeciwnikowi i zachęca go do ataku.

Dobrze i niedobrze

Kolejne dwa bardzo popularne, a nie zawsze dla Polaków zrozumiałe gesty to te oznaczające „dobrze”, „w porządku” oraz „niedobrze”, „nie wolno”. Pierwszy z nich tworzymy przez złączenie rąk nad głową w kształcie kółka, drugi zaś poprzez skrzyżowanie ramion bądź dłoni przed sobą. Gest prawdopodobnie wywodzi się z systemu oceniania za pomocą kółek i krzyżyków.

Przepraszam

Gest oznaczający nieformalne, kurtuazyjne przeprosiny, stosowany gdy np. wtrącimy się w czyjąś rozmowę. Dłoń, skierowana kantem na zewnątrz, unoszona jest do góry. Wariant tego gestu jest używany także przy torowaniu sobie drogi w tłumie. Machamy wówczas lekko dłonią niczym mieczem, „przecinając” przestrzeń przed sobą.

Prośba/przeprosiny

Dłonie złożone niczym do modlitwy w zależności od kontekstu mogą oznaczać gorącą prośbę lub przeprosiny. Zwykle towarzyszy im odpowiednio słowo *onagai* (proszę) lub *gomen* (przepraszam).

Uderzenie pięścią w otwartą dłoń

Gest ten używany jest w sytuacji wpadnięcia na jakiś pomysł („ośnienia”), zrozumienia lub zdecydowanego przytaknięcia. Często uzupełniany słowami *naruhodo* (no jasne). W analogicznej sytuacji w zachodnich kreskówkach oraz komiksach nad głową bohatera zapala się żarówka.

Nie należy mylić tego gestu z podobnym, polegającym na pocieraniu pięścią otwartej dłoni. Gest ten oznacza mianowicie pochlebstwo, lizusostwo.

Zaprzeczanie

Chcąc zaprzeczyć (głównie w znaczeniu „nic, nic” lub „nic się nie stało”), Japończycy machają energicznie w prawo i w lewo sztywno otwartą dłonią na wysokości twarzy.

Pieniądze

Pierwsze skojarzenie, jakie nasuwa się Polakom na widok kółka utworzonego z kciuka i palca wskazującego, to „OK”. Faktycznie, gest ten używany jest w tym znaczeniu także w Japonii. Jednak wykonany z grzbietem dłoni skierowanym ku dołowi zmienia swoje znaczenie na „pieniądze” i funkcjonuje podobnie jak pocieranie palców i kciuka w kulturze zachodniej.

Zapał do działania

Japończycy używają tego gestu, aby dodać sobie otuchy przed działaniem. Dłonie zaciskane są w pięści, przedramiona skierowane na zewnątrz, po czym wykonywany jest energiczny ruch łokciami w dół.

Zakłopotanie

Zakłopotani Japończycy pocierają tył głowy, lekko się przy tym uśmiechając. Gest ten możemy często spotkać w komiksach lub filmach animowanych.

Znak „Solidarności”

Kojarzony w Polsce z „Solidarnością” gest uniesionych dwóch palców, choć niezwykle popularny w Japonii, nie ma tam oczywiście nic wspólnego ze słynnym związkiem zawodowym. Nie jest również symbolem zwycięstwa. W Japonii funkcjonuje pod nazwą *piisu* (od angielskiego *peace*) i jest najczęściej przyjmowaną pozą podczas robienia zdjęć. Można zaryzykować stwierdzenie, że stał się czymś na kształt odruchu warunkowego na widok obiektywu. Bywa wykonywany zarówno jedną ręką, jaki i oburącz.

Zawieranie obietnicy

Podczas zawierania obietnicy, zwłaszcza pośród japońskich dzieci, popularny jest rytuał zwany *yubikiri* (dosł. „obcięcie palca”). Dwie osoby łapią się małymi palcami, po czym potrząsając rękami wymawiają słowa wyliczanki „*Yubikiri genman, uso tsuitara hari senbon nomasu! Yubikitta.*” („Obcięcie palca [na znak obietnicy], kto skłamię ten dostanie 10 000 razy pięścią i połknie 1000 igieł. Palec ciach!”). Następnie energicznym ruchem w dół palce zostają rozłączone.